

УДК 378.011. 371

Ся Гаоян

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПОЛІХУДОЖНЬОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті окреслено поліхудожній потенціал музично-теоретичних дисциплін у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики. Уточнено сутність поліхудожньої підготовленості в контексті опанування змісту історії музики та аналізу музичних творів. На основі виявленого поліхудожнього потенціалу дисциплін та змісту структурних компонентів поліхудожньої підготовленості (когнітивний, аксіологічний, мотиваційний, праксеологічний) обґрунтовано ієрархію педагогічних умов успішної поліхудожньої підготовки – базову та підпорядковані, які забезпечують її реалізацію.

Ключові слова: *майбутній учитель музики, поліхудожня підготовленість, полі художній потенціал музично-теоретичних дисциплін, комплекс педагогічних умов.*

The article outlines the poly-artistic potential of musical and theoretical disciplines as a factor in the professional training of the future music teachers. The essence of artistic readiness in the context of mastering the contents of the courses of Music History and Music Works Analysis has been specified.

The content of the process of artistic training of the future music teacher in the context of future professional activity is specified. The essence of poly-artistic readiness in the context of mastering the contents of courses of the History of Music and Music Works Analysis as integral professional qualities is revealed. The necessity of mastering music in the practical mastering of the language of various arts, the ability to interpret synthetic artistic images and engage different arts to deepen the interpretations of music works is proved. In the system of musical and theoretical disciplines, the courses of Music History and Music Works Analysis have been set as those that have the poly-artistic potential.

The hierarchy of the pedagogical conditions of successful poly-artistic training has been grounded based on the discipline's poly-artistic potential and clarification of the content of the structural components of artistic readiness (cognitive, axiological, motivational, and praxeological).

The basic pedagogical condition (saturation with the poly-artistic component of the contents of educational programs from the courses of the History of Music, the Music Works Analysis and their integration with other professional disciplines) is singled out and the conditions that ensure the basic

one are subordinated. The subordinate conditions that provide the basic (poly-artistic pedagogy of professional courses, praxeological enhancement of mastering poly-artistic content, the actualization of the artistic orientation beyond the classroom activity) are revealed.

The dominant pedagogical principles are highlighted and the approaches (axiological, personality oriented, cultural-context, environmental, activity, and systemic) of the artistic training of the future teacher of Music are revealed.

The prospects of research of the development of techniques of poly-artistic training and actualization of the artistic component in other educational professional courses are outlined.

Keywords: *future teacher of Music, poly-physical training, poly-artistic potential of musical and theoretical disciplines, complex of pedagogical conditions.*

Проблема поліхудожньої підготовки майбутнього вчителя музики інтенсивно розробляється мистецькою педагогікою (Л. Беземчук, О. Боблієнко, О. Бузова, Т. Голінська, Т. Дорошенко, І. Кашекова, Л. Масол, Т. Рейзекінд, О. Рудницька, Л. Савенкова, Г. Шевченко, Б. Юсов та ін.), однак не втрачає актуальності. Це зумовлено активним упровадженням ідеї інтегративної освіти, в тому числі і в мистецьку галузь. Тенденції інтегрування різних освітніх сфер перебувають у річищі процесів глобалізації, що охопила життєві процеси загалом. Виклики шкільної практики, зокрема в Україні, де окремі предмети музичного і образотворчого мистецтва поступово об'єднуються в єдиний курс «Мистецтво», визначають нові аспекти поліхудожньої підготовленості вчителя музики – як його особистісного надбання, так і методичної готовності до навчання учнів різного віку. Вивчення основ поліхудожньої підготовки студентів у педагогічних університетах України стане орієнтиром для такої підготовки і в Китаї (батьківщині автора статті).

Значна увага дослідників приділяється і музично-теоретичній підготовці майбутнього вчителя музики (Ван Яюєци, К. Васильковська, С. Коробецька, Ю. Локарева та ін.). Однак, ці два аспекти – поліхудожній і музично-теоретичний – у контексті фахової підготовки поки не поєднані. Проте саме музично-теоретичні дисципліни, передусім, історія музики та аналіз музичних творів, володіють необмеженим поліхудожнім потенціалом, який доцільно проектувати в інші фахові дисципліни.

Мета статті – розкрити зміст педагогічних умов поліхудожньої підготовки майбутнього вчителя музики як основи для розроблення і конкретизації відповідних методів і форм роботи у процесі вивчення курсів історії музики (ІМ) та аналізу музичних творів (АМТ).

На основі вивчення наукових джерел розуміємо сутність поліхудожньої підготовки як цілеспрямованої діяльності майбутнього вчителя музики з комплексного оволодіння способами поєднання художніх

засобів різних мистецтв для поглиблення сприймання та рефлексії музичних творів, інтерпретації синтетичних художніх образів, зокрема з музичною драматургічною основою. Поліхудожня підготовленість розглядається як інтегральна професійна якість, що виявляє себе у здатності та вмотивованості особистості до пізнання засобів різних мистецтв та природи їхньої взаємодії; ціннісному ставленні до творів різних мистецтв; готовності залучати мовні засоби різних мистецтв для збагачення інтерпретації музичних творів.

Отже, педагогічні умови мають спрямовуватись на удосконалення всіх компонентів поліхудожньої підготовленості як особистісного феномену – когнітивного, аксіологічного, мотиваційного, праксеологічного. Звідси впливає комплекс *педагогічних умов*, які логічно вибудовуються в ієрархію.

Як *базову педагогічну умову* виокремлюємо насичення поліхудожнім змістом навчальних програм з ІМ, АМТ. У низці музично-теоретичних дисциплін (поряд із «Сольфеджіо», «Гармонія», «Поліфонія», «Інструментовка», «Оркестровка» тощо) в курси ІМ (охоплює історію вітчизняної і зарубіжної музики, представлено музику минулого і сучасності, різних стильових епох, національних культур), а також АМТ закладено поліхудожній потенціал, який оптимізує фахову підготовку музиканта. Водночас, ці курси спираються та інтегрують досвід, здобутий на заняттях з гармонії, сольфеджіо, поліфонії тощо. Як слушно зазначає У. Б. Демір, музично-теоретичні дисципліни умовно розподіляються на поліхудожні та мовно художні [2]. Саме ІМ та АМТ і є поліхудожніми. Вивчаючи їх, студенти опановують музичне мистецтво через розуміння об'єктивних музично-історичних процесів, набувають ерудованості; навчаються орієнтуватися в історичній зумовленості стилів, жанрів; усвідомлюють принципи організації музичної мови, логіки музичної форми у невід'ємності від змісту, оволодівають навичками вербальної інтерпретації творів і музичною термінологією. У студентів інтенсивно розвивається емоційна сфера, здатність художньої емпатії та рефлексії, що становить основу утворення особистісних музичних цінностей, а також музично-критичне мислення, невід'ємне від сфери цінностей.

У процесі вивчення ІМ та АМТ постає завдання вписати музичне мистецтво у процес історичного розвитку; а історичний розвиток передбачає становлення художньої культури як цілісності. Майбутній учитель музики з необхідністю занурюється в різні мистецтва на основі вивчення історії саме музики, а отже – має шукати спільне та відмінне у природі мистецтв та психології сприймання творів різних мистецтв у порівнянні з музикою.

Тому насичення поліхудожнім змістом курсів ІМ та АМТ передбачає декілька аспектів: опанування музичних творів і творчості композиторів у контексті процесів, що охоплюють інші види мистецтва певної епохи,

країни, художньої культури регіону; опанування творів оперного, балетного, опереткового мистецтва, мюзиклів тощо не лише як творів суто музичних (як це відбувається традиційно), а саме як синтетичних сценічних, тобто із зануренням у синтез мистецтв, що створюють цілісний сценічний образ за задумом авторів; у режисерський задум, співпрацю авторів тексту твору та авторів його сценографічного рішення (костюм, грим, декорації, реквізит, світлова партитура), акторські роботи (співаків, танцівників, драматичних акторів). Студенти усвідомлюють, що такий образ не є результатом механічного додавання засобів різних мистецтв, а народжується як нова художньо-сміслова якість; використання програмної музики для поліхудожнього занурення в цілісність музичного образу; враховуються різні типи програмності – літературна (сюжетна), історична, асоціативна, образотворча тощо; цілісний аналіз програмової основи таких творів у зіставленні з музичною авторською та виконавською інтерпретаціями спрямовує на розширення поліхудожнього світогляду, збагачуючи професійну підготовку; евристичне використання музичних творів для можливого поєднання з творами інших видів мистецтва у різноманітних мистецьких ситуаціях, що стимулює творчий пошук, пробуджує креативність, імпровізаційні здібності, здібності в інших мистецтвах [4].

Реалізація базової педагогічної умови означає, що опанований полі художній зміст дисциплін ІМ та АМТ впливатиме на збагачення досвіду, набутого на інших фахових музичних дисциплінах, а саме: на вдосконалення умінь художньо-педагогічного аналізу музичних творів, що вдосконалюватиметься під час педагогічної та лекційної практик; на індивідуальних заняттях у класі музичного інструменту та вокальної підготовки; хорового диригування; у процесі підготовки до ансамблевого музикування (інструментального, вокального, вокально-інструментального); під час підготовки до сценічного виступу, зокрема у формуванні почуття стилю у виконавській інтерпретації, на сценічному образі виконавця (сценічній поведінці, що відповідає стильовим особливостям виконавської інтерпретації, сценічному образу в одязі, зачісці, ході, міміці, виборі реквізиту для створення сценічної атмосфери звучання твору, зовнішньому оформленні ситуації виступу тощо).

Таким чином, насичення поліхудожнім змістом дисциплін ІМ та АМТ розширює мистецький світогляд майбутнього вчителя музики, і є базисом оволодіння змістом фахових дисциплін та практичними навичками – виконавськими, аналітико-інтерпретаційними, самопрезентаційними, лекційно-комунікативними, педагогічного спілкування, оволодіння музикознавчим і мистецтвознавчим тезаурусом. Здобутки комплексу виконавських та методичних дисциплін, збагачені поліхудожнім змістом музично-теоретичних, у відповідь впливають саме на якість музично-теоретичної підготовки, стимулюючи творчий пошук,

оснований на практиці.

Далі визначаємо низку педагогічних умов, які *забезпечують реалізацію базової*. Передусім, це педагогічна умова поліхудожньої педагогізації процесу опанування змісту курсів ІМ, АМТ, націленої на майбутню педагогічну діяльність. Її зміст частково торкається методик навчання музики та інтегрованого курсу «мистецтво», вокально-хорової роботи, позакласної музичної діяльності, педагогічної практики, готовності до організації позашкільної діяльності учнів, роботи з дитячими музичними, музично-театральними колективами, концертмейстерської творчості, наприклад, у хореографічних колективах, до підготовки мистецьких заходів або музичного оформлення позамистецьких заходів, які потребують поліхудожнього оформлення.

Важливою педагогічною умовою є праксеологічне посилення опанування поліхудожнього змісту навчальних курсів ІМ та АМТ. Як зазначає Є. Проворова, праксеологічний підхід дозволяє організувати раціональну і оптимальну методичну підготовку з метою досягнення ефективності, результативності та якості музично-педагогічного процесу, а, у свою чергу, ефективність, результативність і якість процесу забезпечується оптимальним поєднанням теоретичного і практичного компонентів фахової підготовки майбутнього вчителя музики з проекцією на майбутню продуктивну діяльність [5, с. 19]. Отже, реалізація цієї умови означає таку організацію освоєння ІМ та АМТ, коли музичне мистецтво засвоюється пріоритетно через різні форми практичного опанування способами творення музичного образу за участю виразних засобів інших видів мистецтва.

Наступною педагогічною умовою є актуалізація поліхудожньої спрямованості позааудиторної діяльності майбутнього вчителя музики. Різні форми позааудиторної діяльності створюють додаткові можливості поліхудожньої підготовки розширенням спектру форм поліхудожньої творчості, які студент обирає на власний розсуд, керуючись своїми мистецькими потребами. Це якнайкраще сприяє самореалізації, розвитку креативності і формуванню досвіду поліхудожньої творчості: у просвітництві, набутті умінь лекційно-ораторського мистецтва, створенні сценаріїв; тренуванні художньо-комунікативних здібностей, зокрема через мистецький діалог зі студентами інших мистецьких спеціальностей; у виборі тематики та здійсненні науково-дослідницького пошуку з ІМ, застосуванні цифрових технологій для публічних презентацій художнього продукту, інтернет-спілкуванні на теми мистецтва, віртуальному відвідуванні художніх музеїв світу через відомі он-лайн проекти тощо.

Узагальнюючи, розуміємо, що реалізація педагогічних умов уможлиблюється за дотриманням домінантних педагогічних принципів та на засадах науково-педагогічних підходів. Окреслимо ці принципи і підходи.

Навчання мистецтва містить розвивально-виховний аспект, оскільки спрямоване, передусім, на світогляд людини, формування ціннісного ставлення до набуття умінь і навичок мистецької творчості, на розвиток моральних якостей і духовності через розвиток художньої емпатії і рефлексії, пробудження потреби у самопізнанні через мистецтво та самореалізації через мистецьку творчість тощо [3; 7]. Отже, поряд з принципами навчання, стосовно мистецтва актуалізується дотримання принципів виховання [1]. Як найважливіші виокремлюються: зв'язок виховання із суспільними потребами; взаємозумовленість чинників виховного середовища у формуванні цілісної особистості; опора на позитивні якості суб'єктів, стимулювання активності та позитивних емоцій від досягнутих успіхів; визначальна роль діяльності і спілкування. Отже, в контексті проблематики статті виокремлюємо такі: цілеспрямованість; систематичність і послідовність, врахування вікових та індивідуальних особливостей студентів; гуманізм, толерантність, повага до студента як особистості та майбутнього фахівця, партнерства; єдність загальнолюдських, національних та особистісних цінностей [6, с. 12–13].

Проектуючи ці принципи у поліхудожню підготовку вчителя музики, виокремлюємо *принципи*: інтегративності, культуровідповідності, визнання індивідуальності і талановитості кожного суб'єкта поліхудожньої підготовки із врахуванням його здібностей в єдності із об'єктивністю такої підготовки; варіативності та свободи вибору; діалогічності, інтерактивного мистецького спілкування; пріоритету емоційної насиченості процесу поліхудожньої підготовки; практичної спрямованості поліхудожньої підготовки.

У такий спосіб, можемо визначити *науково-педагогічні підходи до поліхудожньої підготовки майбутніх учителів музики* у процесі вивчення ІМ та АМТ, а саме:

– аксіологічний (спрямовує на перетворення об'єктивних мистецьких цінностей на особистісні, передбачає формування у студентів поліхудожнього образу світу як цінності, яку вони транслюватимуть своїм учням у педагогічній діяльності та у просвітницькій, лекторсько-музикознавчій, виконавській діяльності);

– особистісно орієнтований (спрямовує на розвиток особистісних якостей майбутнього педагога-музиканта на заняттях з ІМ та АМТ через оволодіння цінностями, що створені в різних мистецтвах, розвиток його музичних, музично-педагогічних здібностей);

– культурологічно-контекстний (визначає навчальний зміст конкретного заняття через переживання і осмислення музичного образу як невід'ємного складника загальнокультурних процесів);

– середовищний (передбачає розгляд змісту і організаційних аспектів занять з ІМ та АМТ як створення доцільного поліхудожнього середовища, яке відповідає змісту навчального матеріалу);

– діяльнісний (базується на визнанні провідної ролі практичної творчості в поліхудожньому пізнанні, коли завдяки їй формується цілісність сприймання, набуваються знання про мистецькі явища, що далі спонукають до пошуку та застосування в соціокультурній практиці);

– системний (визначає інтеграцію і синтез мистецтв як орієнтир пізнання музичного мистецтва; зумовлює поєднання на основі вивчення музично-теоретичних дисциплін комплексу фахових знань та умінь, яку студент застосовуватиме в різних сферах професії – на шкільних, керуванні позакласною діяльністю учнів, музичними колективами на засадах поліхудожньої інтеграції тощо).

У підсумку зазначимо: визначені педагогічні умови мають реалізуватися на основі окреслених домінантних принципів і підходів. Разом з тим, детального розроблення потребує методика поліхудожньої підготовки. Перспективним для оптимальної організації освітнього процесу також вважаємо конкретизацію форм і методів, які застосовуються на різних етапах цього процесу і спрямовані на вдосконалення кожного з компонентів феномену поліхудожньої підготовленості. Крім того, перспективним буде подальше виокремлення у різних навчальних дисциплінах фахової підготовки майбутнього вчителя музики змістових складників з поліхудожнім потенціалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання. *Інноватика у вихованні*. 2015. Вип. 1. С. 7–13.
2. Демир У. Б. Методика формування музично-теоретичної підготовленості студентів у вищих музично-педагогічних закладах України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2016. 227 с.
3. Комаровська О. А. Мистецька освіта: передчуття змін та готовність учителя до них. *Мистецтво та освіта*. 2017. № 3. С. 10–15.
4. Комаровська О. А. Художньо обдарована особистість: сутність, реалії, розвиток: монографія. Івано-Франківськ, НАІР, 2014. 412 с.
5. Проворова Є. М. Теорія і практика методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання». К., 2018. 42 с.
6. Тернопільська В. І. Коломієць Т. В., Піонтківська І. О. Довідник з виховної роботи зі студентами. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 264 с.
7. Шевченко Г. П. Проблеми духовності людини ХХІ століття. *Духовність особистості*. 2012. Вип. 5. С. 241–250.